

بررسی دانش داروشناسی بومی در شهرستان مبارکه

شاهین مردانی نژاد^{الف*}، محمدرضا خسروانی فراهانی^{الف}

^{الف}گروه علوم پایه، واحد مبارکه، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران

چکیده

سابقه و هدف: امروزه این امکان وجود دارد که بتوان از فرهنگ بومی برای مقابله با بیماری‌ها و بهبود کیفیت زندگی استفاده کرد. با وجود این، مطالعه چندانی در زمینه داروشناسی بومی در شهرستان مبارکه انجام نشده است. این پژوهش با هدف بررسی منابع داروهای گیاهی مورد استفاده، نام محلی، اندام مورد استفاده، فراوانی نسبی، ارزش استفاده هر گونه و تأثیر معیارهای شهرنشینی، سطح سواد و جنسیت بر فرهنگ استفاده از داروهای گیاهی در شهرستان مبارکه انجام شد. **مواد و روش‌ها:** با روش پرسشنامه‌ای و نمونه‌گیری در بیش از یک درصد از خانواده‌های شهرستان اجرا (۲۳۵۵۰)، شاخص‌های تناوب استفاده به استفاده (Frequency of Citation of Use=FC)، ارزش استفاده (Use Value=UV) و ارزش خانواده (Family Use Value=FUV) گیاهان دارویی مورد استفاده، ارزیابی شدند.

یافته‌ها: بررسی‌ها نشان داد ۶۲ گونه گیاهی مورد استفاده در طب سنتی منطقه اجرا (با حداقل ۳ استناد از کاربرد مشترک) قابلیت جمع‌آوری داشتند. نعنای (*Mentha spicata*) و گل گاوزبان (*Echium amaenum*) بیشترین تناوب استناد به استفاده (FC) را داشتند. خاکشیر (*Descurainia sophia*)، آویشن (*Thymus vulgaris*) و گل گاوزبان (*Echium amaenum*) بیشترین ارزش (UV) را در بین گیاهان دارویی منطقه دارا بودند. خانواده گاوزبانیان (*Boraginaceae*)، چتریان (*Apiaceae*)، شب‌بوینان (*Brassicaceae*) و نعنائیان (*Labiatae*) به‌ترتیب بیشترین ارزش (FUV) را در بین خانواده‌های گیاهی مورد استفاده در منطقه داشتند.

نتیجه‌گیری: طی شناسایی فلور شهرستان ۸۵ درصد گونه‌های گیاهی مورد استفاده به‌صورت خودرو یا کشت‌شده از گیاهان شهرستان تهیه می‌شد. عرضه‌کنندگان سنتی بر تجویز و عرضه داروهای گیاهی نقش مهمی داشتند و به‌دلیل اطلاعات نه‌چندان مناسب ساکنان از عوارض و خطرات این داروها افزایش سطح آگاهی و نظارت بیشتر بر عطاری‌ها کاملاً ضروری به‌نظر می‌رسد.

کلیدواژه‌ها: طب سنتی، گیاهان دارویی، اتوفارماکولوژی

تاریخ دریافت: بهمن ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: مهر ۱۴۰۱

مقدمه:

پیشرفت‌های امروزی همچنان منشأ گیاهی دارند و به‌دلیل پیچیدگی شیمیایی به‌صورت مصنوعی ساخته نشده‌اند (۳)، لذا شناخت ارزش و جایگاه گیاهان مورد استفاده در هر فرهنگی اهمیت بسیاری دارد. در ایران، یونان، روم، آشور، کلد، مصر و تمامی جهان متمدن قدیم، مردم از طب اطلاعاتی داشتند. ایرانیان سهم بزرگی در پیشبرد طب سنتی داشته‌اند به‌گونه‌ای که از بهترین شاگردان بقراط و جالینوس می‌توان از پزشکان مسلمان نام برد که با حفظ اخلاق پزشکی و سایر صفات نیک، بعدها کتب استادان را خود نقد و بررسی کردند (۱). گنجینه ارزشمند طب سنتی بومی به‌عنوان میراث فرهنگی و معنوی و دانش نانوشته مردم این سرزمین که ارتباط تنگاتنگ و جدایی‌ناپذیر بین انسان و طبیعت است باید حفظ شود و

طب در تمام دوره‌های تاریخ زندگی بشر با او همراه بوده است؛ زیرا درد و رنج جزئی از زندگی بشر است، پس او همواره به‌دنبال راه علاج گشته و می‌گردد. قدیمی‌ترین شواهد استفاده از گیاهان دارویی به ۶۰ هزار سال قبل برمی‌گردد. تمامی فرهنگ‌ها تاریخچه‌ای طولانی از طب سنتی دارند که شامل چگونگی استفاده و بهره‌وری از گیاهان مفید است. داروشناسی بومی مربوط به هر فرهنگ، روش ارزشمندی را برای یافتن گیاهان دارویی جدید و داروهای گیاهی و همچنین معرفی کاربردهای دیگر این گیاهان در زمینه‌های مختلفی مانند خواص آنتی‌اکسیدانی و ... عرضه داشته است (۱، ۲). برخی از داروهای گیاهی مانند وین‌بالاستین و وین‌کریستین و ... حتی با

مورد استفاده علمی قرار گیرد. درواقع این دو میراث مادی و معنوی مکمل هم بوده و استفاده از دانش طب سنتی بومی می‌تواند کمک قابل توجهی به بهره‌برداری از ذخایر ارزشمند ثروت زیست‌شناختی نماید و حفظ میراث زیستی می‌تواند به بقا و بررسی جنبه‌های علمی طب سنتی کمک کند (۴). در ایران ۲۵۰۰ گونه گیاه دارویی شناخته شده است که نزدیک به ۲۰۰ گونه آن مصرف عام دارد و مجموعاً ۳۰۰ تا ۴۰۰ گونه آن در طب سنتی تجویز می‌شود (۵).

ایران با برخورداری از فرهنگ تاریخی در زمینه‌های طب گیاهی و همچنین استعداد بالقوه طبیعی و جغرافیایی جهت کاشت و تولید گیاهان دارویی می‌تواند یکی از کشورهای پیشگام در زمینه تولید و مصرف داروهای گیاهی باشد، اما بررسی‌ها و برخی از تحقیقات این مطلب را نشان نمی‌دهند به‌طوری‌که در دهه گذشته مصرف سالانه فقط ۱ تا ۳ درصد از داروی مصرفی کشور از طریق گیاهان دارویی تأمین می‌شد (۶) و آمارهای مصرف داروهای گیاهی در برخی از کشورها نشان از ضعف فراوان ما در عمل‌آوری و مصرف این گونه داروها در میان مردم دارد (۱). در حال حاضر ۲۵ درصد از بازار دارویی جهان منشأ گیاهی دارد و ۲۵ درصد دیگر از تغییرات در ساختار ترکیبات طبیعی به‌دست می‌آید (۷).

گیاهان دارویی یکی از بزرگ‌ترین مواهب خداوند است و ایران به‌دلیل موقعیت مناسبی که از نظر ذخایر فیلوژنتیکی بیش از ۷۰۰۰ گونه دارویی و آب‌وهوایی ۱۱ اقلیم از ۱۳ اقلیم جهان و جغرافیای سیاسی که دارد، قادر است به جایگاه مهمی در بازار جهانی این صنعت دست یابد. اوج کارآمدی یک بازاریابی موفق زمانی است که فرهنگ‌سازی و افزایش مصرف در سطح عامه مردم از طریق ترویج و نه براساس تبلیغات انجام گیرد (۸). بدون شک بررسی و شناسایی علل عدم مصرف داروهای گیاهی در میان مردم می‌تواند از جهات گوناگون قابل توجه و بااهمیت باشد؛ چراکه تنها با شناخت و شناسایی این عوامل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، مدیریتی و ... است که می‌توان نسبت به توسعه و گسترش داروهای گیاهی در کشور اقدام مؤثر انجام داد. لذا این پژوهش با هدف بررسی تأثیر عواملی مانند جنسیت، سطح سواد، گروه سنی، شهرنشینی بر فرهنگ استفاده از گیاهان دارویی به‌طور موردی در شهرستان مبارکه انجام شد.

شهرستان مبارکه از سوی شمال به شهرستان فلاورجان، از

باختر به شهرستان لنجان و استان چهارمحال و بختیاری، از خاور به شهرستان شهرضا و از جنوب به استان چهارمحال و بختیاری و شهرستان شهرضا محدود است. شهر مبارکه، مرکز شهرستان مبارکه، با پهنه‌ای حدود ۱۸۰۰ هکتار، در باختر استان اصفهان، در ۳۲ درجه و ۲۱ دقیقه پهنای شمالی و ۵۱ درجه و ۳۰ دقیقه درازای خاوری نسبت به نیمروز گرینویچ قرار دارد. آب‌وهوای شهرستان مبارکه معتدل است و آب کشاورزی و آشامیدنی آن از زاینده‌رود و کاریز تأمین می‌شود. بیشترین درجه‌حرارت، در تابستان‌ها ۳۶ تا ۳۹ درجه بالای صفر و کمترین آن، در زمستان‌ها ۷ تا ۹ درجه زیر صفر بوده است. بارش سالیانه باران در شهرستان مبارکه به ۱۵۰ میلی‌متر می‌رسد. رشته‌کوه‌ها، ناهمواری‌ها و آب‌وهوا ازجمله عواملی هستند که موجب تغییر پوشش گیاهی منطقه شده‌اند. حوزه‌بندی پوشش گیاهی به مناطق زراعی و باغات و استپی تقسیم می‌شود. منطقه فاقد پوشش جنگلی است و در قسمت استپی رویش بوته‌ها غالب بوده، گیاهان آن یک‌ساله و برخی از آنها پیاذ دارند و به مقدار کم گونه‌های علفی در حوالی اراضی زراعی دیده می‌شود. مراتع ژئوتائیک در طبقه مراتع نیمه‌بیابانی و استپی قرار می‌گیرند. این‌گونه مراتع جزء مراتع قشلاقی محسوب می‌شوند و از نظر درجه‌بندی و میزان تولید در طبقه متوسط تا فقیر قرار می‌گیرند و موقعیت آب‌وهوایی آن نیز به نوع بیابانی شناخته می‌شود. از نظر وضعیت آب‌وهوایی، براساس روش تقسیم‌بندی کوین، بخش عمده شهرستان دارای اقلیم خشک خنک با تابستان‌های خشک است. مناطق محدودی از شهرستان در جنوب غربی دارای اقلیم نیمه‌سردسیری است و آب‌وهوای نیمه‌خشک گرم با زمستان‌های نسبتاً سرد دارد و تحت‌تأثیر کوهستان‌های غربی استان چهارمحال و بختیاری از یک طرف و آب‌وهوای نیمه‌بیابانی داخلی استان، از طرف دیگر قرار می‌گیرد (۸). شهرستان مبارکه دارای ۶ منطقه شهری و ۲۴ منطقه روستایی است.

مواد و روش‌ها:

به کمک پرسشنامه‌های تکمیل‌شده منابع گیاهی مورد استفاده ساکنان، شاخص‌های تناوب استناد به استفاده (Frequency of Citation of Use=FC)، ارزش استفاده (Use Value=UV) و ارزش خانواده (Family Use Value=FUV) گیاهان دارویی

شهرستان جمع‌آوری و پس از شناسایی نگهداری و ثبت شد.

یافته‌ها:

طبق نتایج بررسی پرسشنامه‌های توزیع‌شده در مناطق اجرا و مشاهدات میدانی جهت جمع‌آوری و تدوین هرباریوم، ۶۲ گونه گیاه دارویی به‌عنوان منبع تهیه داروهای گیاهی مورد استفاده در منطقه اجرا، که حداقل ۳ مصاحبه‌کننده به کاربرد مشترکی از هر گونه اشاره داشتند، قابلیت جمع‌آوری به‌صورت خودرو یا کشت‌شده را دارا بودند. کد هرباریومی استفاده‌شده مربوط به هرباریوم سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی مرکز اصفهان (AREOO-E) و تهران (AREOO-T) می‌باشد (جدول ۱).

مورد استفاده ارزیابی شد (۹). شاخص ارزش داروهای گیاهی با استناد به فروش توسط عطاری‌های منطقه نیز مطالعه شد. با توجه به هزینه‌های اجرا، داروهای گیاهی مورد استفاده و برخی از شاخص‌های مؤثر بر سطح دانش استفاده از این داروها در حدود یک درصد از خانواده‌های شهرستان (۲۳۵۵۰) بررسی شد. در نهایت تجزیه واریانس صفات مورد بررسی و مقایسه میانگین‌ها با آزمون چنددامنه‌ای دانکن و LSD در سطح احتمال ۵ درصد به کمک نرم‌افزار SPSS انجام گرفت. شاخص‌های اثر جنسیت، سواد و سطح تحصیلات، نقش عرضه‌کنندگان سنتی بر این فرهنگ، نحوه کسب اطلاعات در مورد داروهای گیاهی، اطلاع از سمی بودن و داشتن عوارض برخی از منابع داروهای گیاهی در شهرستان اجرا بررسی شد. در بخش دیگری از تحقیق، فلور گیاهان دارویی

جدول ۱. گیاهان دارویی مورد استفاده در منطقه اجرا با ذکر شاخص‌های تناوب استناد، ارزش گیاه و خانواده آن

تعداد گزارش	نام علمی نام محلی کد هرباریومی	کاربردهای مستند گیاه (حداقل ۳ گزارش) %	تعداد گزارش تناوب استناد به استفاده (FC) %	ارزش استفاده (UV)	خانواده (FUV)	ردیف
۱	<i>Mentha spicata</i> نعناع AREOO-E13723	رفع نفخ معده ۶۹/۴ ناراحتی اعصاب ۱۱ رفع اسهال ۴/۵	۱۱۱ ۴۶/۷ ۰/۴۸ ۰/۱۹	۱۱۱ ۴۶/۷ ۰/۵۶ ۰/۵۶	آرام‌بخش ۶۲/۲ رفع تپش قلب ۹/۹ خواب‌آور ۷/۲ تصفیه خون ۴/۵	۲
	سرشاخه گل‌دار - برگ تازه - اسانس					
	Labiatae					
۳	<i>Descurainia sophia</i> خاکشیر - خاکشی AREOO-E6691	رفع دل‌درد ۴۲ گرم‌زدگی ۱۱/۱ رفع اسهال ۱۱/۱ رفع یبوست ۶/۲ ضدتھوع ۴/۹ رفع عطش ۳/۷ مقوی معده ۳/۷	۹۷ ۴۰/۷ ۰/۸۲ ۰/۲۵	۷۸ ۳۲/۷ ۰/۷۲ ۰/۱۹	دل‌درد ۴۱/۸ تقویت معده ۲۰/۲۵ ضدسرفه ۶/۳ سرماخوردگی ۵/۱ ضدانگل ۳/۸ گرفتگی ماهیچه ۳/۸ قاعده‌آور ۳/۸ رفع اسهال ۳/۸	۴
	دانه - جوشانده گیاه					
	Cruciferae					

ادامه جدول ۱. گیاهان دارویی مورد استفاده در منطقه اجرا با ذکر شاخص‌های تناوب استناد، ارزش گیاه و خانواده آن

ردیف	نام علمی نام محلی کد هرباریومی	کاربردهای مستند گیاه (حداقل ۳ گزارش) ٪	تعداد گزارش تناوب استناد به استفاده (FC)	ردیف	نام علمی نام محلی کد هرباریومی	کاربردهای مستند گیاه (حداقل ۳ گزارش) ٪	تعداد گزارش تناوب استناد به استفاده (FC)		
	اندام مورد استفاده		ارزش استفاده (UV)		ارزش استفاده خانواده (FUV)		اندام مورد استفاده	ارزش استفاده (UV)	ارزش استفاده خانواده (FUV)
	خانواده گیاهی				خانواده گیاهی				
	ارزش استفاده خانواده (FUV)								
۵	<i>Matricaria recutit</i> بابونه معمولی AREOO-E11498	ضدنفخ ۱۸/۴ تقویت مو ۱۰/۲ آرام‌بخش ۸/۲ مؤثر بر سردرد ۸/۲ مؤثر بر آنفلوانزا ۶/۱	۴۹ ۲۰/۶	۶	<i>Achillea santolina</i> بومادران – بی‌مادرون – گل زردی – گل برنجاس – برنجاسف AREOO-E3309	دل‌درد ۴۲ مؤثر بر بواسیر ۸ درد قاعدگی ۶ آبریزش بینی ۶	۴۸ ۲۰/۲		
	جوشانده گل	پیوست ۶/۱	۰/۴۲		سرشاخه گل‌دار	۰/۲			
	Comositae	اختلالات قاعدگی ۶/۱	۰/۱۲۵		Comositae	۰/۱۲۵			
۷	<i>Glycyrriza glabra</i> شیرین‌بیان – ریشه مجو AREOO-E6820	رفع ناراحتی معده ۴۳/۶	۴۶ ۱۹/۳	۸	<i>Anethum graveolens</i> شوید AREOO-E12425	چربی خون ۷۴/۲ کاهش فشارخون ۹/۷	۴۳ ۱۸/۶		
	ریشه جوشانده در استعمال خارجی	مؤثر بر اعصاب ۷/۷ مؤثر بر سرماخوردگی ۷/۷	۰/۱۷		میوه – جوشانده در استعمال خارجی	۰/۰۴۶			
	Papilionaceae	۰/۰۹۲	Umbelliferae		۰/۰۲				
۹	<i>Cydonia oblonga</i> به AREOO-E5098	ضدسرفه و سیاه‌سرفه ۳۰	۴۰ ۱۶/۸	۱۰	<i>Cichorum intybus</i> کاسنی AREOO-E10958	رفع بزرگی کبد و تقویت کبد ۱۸/۴	۳۴ ۱۴/۳		
	میوه – دانه	رفع تنگی نفس ۲۰ گل‌درد ۲۰	۰/۳۴		کلیه قسمت‌های اندام هوایی – ریشه	تصفیه خون ۱۳/۲ کاهش تب ۱۳/۲	۰/۱۳		
	Rosaceae	سرماخوردگی ۱۷/۵	۰/۰۸۹		Comositae	۰/۱۲۵			
۱۱	<i>Valeriana officinalis</i> سنبل‌الطیب AREOO-E13698	تسکین اعصاب ۲۹/۱ رفع تپش قلب ۱۶ گرفتگی رگ و عضله ۹/۷	۳۰ ۱۲/۶	۱۲	<i>Allium sativum</i> سیر AREOO-E9435	کاهش فشارخون ۲۱/۶ پادرد ۱۳/۵	۳۳ ۱۳/۸		
	ریشه و ریزوم	رفع سرگیجه ۹/۷	۰/۱۷		سوخ، اندام هوایی	۰/۰۷			
	Valerianaceae	۰/۱۷	Alliaceae		۰/۰۴۱				

ادامه جدول ۱. گیاهان دارویی مورد استفاده در منطقه اجرا با ذکر شاخص‌های تناوب استناد، ارزش گیاه و خانواده آن

ردیف	نام علمی نام محلی کد هرباریومی	کاربردهای مستند گیاه (حداقل ۳ گزارش) %	تعداد گزارش تناوب استناد به استفاده (FC)	ردیف	نام علمی نام محلی کد هرباریومی	کاربردهای مستند گیاه (حداقل ۳ گزارش) %	تعداد گزارش تناوب استناد به استفاده (FC)
	اندام مورد استفاده		ارزش استفاده (UV)		اندام مورد استفاده		ارزش استفاده (UV)
	خانواده گیاهی		ارزش استفاده خانواده (FUV)		خانواده گیاهی		ارزش استفاده خانواده (FUV)
۱۳	<i>Ziziphus jujuba</i> عناب AREOO-E12420	رفع سرفه، خلط‌آور، رفع گلودرد و نرم کردن سینه ۲۶/۴ رفع خارش ۱۴/۷ رفع سرماخوردگی ۱۴/۷	۳۱ ۱۳	۱۴	<i>Carum cyminum</i> زیره سبز AREOO-E1108	ضد درد ۲۵ تقویت جنسی ۲۰ شیرافزا ۲۰ ضد صفرا ۱۵ ضد نفخ ۱۵	۳۰ ۱۲/۶
	میوه		۰/۱۴		میوه (دانه) - روغن فرار میوه		۰/۳۶
	Rhamnaceae		۰/۱۴		Apiaceae		۰/۳۲
۱۵	<i>Carum carvi</i> زیره سیاه AREOO-E1108	درمان چاقی ۲۲/۶ رفع نفخ معده ۱۹/۴ رفع دل‌درد ۱۶/۱ چربی خون ۱۶/۱ درد قاعدگی ۹/۷	۲۹ ۱۲/۲	۱۶	<i>Fumaria vaillantii</i> شاهتره - شاتره AREOO-E175	دل‌درد ۲۲/۷ اشتها آور ۱۸/۲	۲۹ ۱۲/۲
	میوه (دانه) - روغن فرار میوه		۰/۲۸		اندام هوایی		۰/۰۵
	Apiaceae		۰/۳۲		Fumaricaceae		۰/۰۵
۱۷	<i>Alcea arbelensis</i> ختمی AREOO-E12810	ضد سرفه ۱۵/۴ خارش ۱۵/۴ سینه درد ۱۱/۵ سرماخوردگی ۱۱/۵	۲۱ ۸/۸	۱۸	<i>Rosmarinus officinalis</i> اکلیل کوهی (رزماري) ASU-218540	درد مفصل ۲۲/۷ سرماخوردگی ۱۸/۲ سرفه شدید ۱۸/۲ سر درد میگرنی ۱۳/۶	۲۱ ۸/۸
	گل - برگ - ریشه		۰/۱		سرشاخه‌های گلدار - برگ		۰/۱۵
	Malvaceae		۰/۰۵۶		Labiatae		۰/۱۹
۱۹	<i>Trigonella foenum</i> شنبلیله AREOO-E12412	قند خون ۵۲/۴ چربی خون ۱۴/۳	۲۰ ۸/۴	۲۰	<i>Menta pulegium</i> پونه AREOO-E1192	دل‌درد ۳۲/۱ درمان اسهال ۱۷/۸۵ خلط‌آور ۱۴/۲۸ سرفه ۱۰/۷۱	۲۰ ۸/۴
	دانه - برگ		۰/۰۳		اندام هوایی - برگ		۰/۱۳
	Papilionaceae		۰/۰۹۲		Labiatae		۰/۱۹

ادامه جدول ۱. گیاهان دارویی مورد استفاده در منطقه اجرا با ذکر شاخص‌های تناوب استناد، ارزش گیاه و خانواده آن

ردیف	نام علمی نام محلی کد هرباریومی	کاربردهای مستند گیاه (بیش از ۳ گزارش) ٪	تعداد گزارش تناوب استناد به استفاده (FC) ارزش استفاده ارزش استفاده (UV)	ردیف	نام علمی نام محلی کد هرباریومی	کاربردهای مستند گیاه (بیش از ۳ گزارش) ٪	تعداد گزارش تناوب استناد به استفاده (FC) ارزش استفاده ارزش استفاده (UV)
	اندام مورد استفاده				اندام مورد استفاده		
	خانواده گیاهی				خانواده گیاهی		
۲۱	<i>Eucalyptus camadolanis</i> اکالیپتوس - برگ بید ASU-137298	آنفلوانزا ۵۵	۱۹ ۸	۲۲	<i>Plantago lanceolata</i> بارهنک AREOO-E4491	ناراحتی ریه ۲۲/۲ سرماخوردگی و سرفه ۲۷/۷ گلودرد ۱۶/۶	۱۸ ۷/۵۶
	برگ		۰/۰۰۴		دانه - برگ		۰/۰۹۶
	Myrtaceae		۰/۰۰۸		Plantaginaceae		۰/۰۶۶
۲۳	<i>Salvia nemorosa</i> مریم‌گلی AREOO-E11444	آفت دهان ۴۷/۴ درد قاعدگی ۴۲/۱	۱۷ ۷/۱۴	۲۴	<i>Olea europaea</i> زیتون AREOO-E1902	اختلالات صفرا ۲۳/۵ فشارخون بالا ۲۳/۵	۱۶ ۶/۷
	برگ - سرشاخه گل‌دار		۰/۰۹۲		میوه - روغن میوه		۰/۰۶۷
	Labiatae		۰/۱۹		Oleaceae		۰/۰۶۷
۲۵	<i>Nigella sativa</i> سیاه‌دانه AREOO-E7364	مفید در قاعدگی ۱۴/۳ گلودرد ۱۴/۳ مقوی معده ۱۴/۳	۱۶ ۶/۷	۲۶	<i>Brassica napus</i> شلغم	سرماخوردگی ۷۸/۹ گلودرد ۱۵/۸	۱۶ ۶/۷
	دانه - روغن دانه		۰/۰۵		ریشه - دانه - برگ		۰/۰۸۸
	Ranunculaceae		۰/۰۵		Cruciferae		۰/۲۵
۲۷	<i>Rosa damascena</i> گل گلاب - گل صد پر - گل محمدی AREOO-E 3234	آرام‌بخش ۳۵/۷ تقویت قلب ۲۸/۶ مشکل معده ۲۱/۴	۱۴ ۵/۹	۲۸	<i>Ocimum basilicum</i> ریحان AREOO-E 11607	آرام‌بخش ۲۱/۴ خلط‌آور ۲۱/۴ سرماخوردگی ۲۱/۴	۱۴ ۵/۹
	گلبرگ - گلاب		۰/۰۹۲		برگ - دانه (تخم شربتی) - اسانس		۰/۰۷۵
	Rosaceae		۰/۰۸۹		Labiatae		۰/۱۹
۲۹	<i>Apium petroselinum</i> جعفری AREOO-E 12423	ضعف معده ۲۵	۱۲ ۵	۳۰	<i>Lavandula angustifolia</i> اسطوخودوس ASU-220330	آرام‌بخش ۳۳/۳	۱۲ ۵
	ریشه - برگ - میوه - اسانس		۰/۰۱۲		سرشاخه گل‌دار - اسانس		۰/۰۱۶
	Umbelliferae		۰/۰۲		Labiatae		۰/۱۹

ادامه جدول ۱. گیاهان دارویی مورد استفاده در منطقه اجرا با ذکر شاخص‌های تناوب استفاده، ارزش گیاه و خانواده آن

ردیف	نام علمی نام محلی کد هرباریومی	کاربردهای مستند گیاه (بیش از ۳ گزارش) ٪	تعداد گزارش تناوب استفاده به استفاده (FC)	ردیف	نام علمی نام محلی کد هرباریومی	کاربردهای مستند گیاه (بیش از ۳ گزارش) ٪	تعداد گزارش تناوب استفاده به استفاده (FC)
	اندام مورد استفاده		ارزش استفاده		اندام مورد استفاده		ارزش استفاده
	خانواده گیاهی		ارزش استفاده (UV)		خانواده گیاهی		ارزش استفاده (UV)
۳۱	<i>Viola tricolor</i> بنفشه AREOO-E9624	ضدسرفه ۳۶/۴ سرماخوردگی ۲۷/۳	۱۲ ۵	۳۲	<i>Gundelia tournefortii</i> کنگر AREOO-T 124/112/012	پاک کردن روده ۳۳/۳ کاهش کلسترول ۲۱/۴	۱۲ ۵
	گل - کل گیاه		۰/۰۴۲		اندام هوایی		۰/۰۴
	Violaceae		۰/۰۴۲		Compositae		۰/۱۷
۳۳	<i>Juglans regia</i> گردو AREOO-E8781	کاهش قند ۵۰ کاهش چربی خون ۳۳/۳	۱۲ ۵	۳۴	<i>Amygdalus communis</i> بادام AREOO-E5104	یبوست ۳۳/۳ مشکلات کبدی و صفراوی ۳۳/۳	۱۲ ۵
	مغز گردو - برگ - قسمت گوشتی سبز		۰/۰۷۵		دانه - روغن دانه		۰/۰۵
	Juglandaceae		۰/۰۷۵		Rosaceae		۰/۰۸۹
۳۵	<i>Allium cepa</i> پیاز AREOO-E11712	ضدمیکروب ۲۷/۷	۱۱ ۴/۶	۳۶	<i>Cotoneaster nummularius</i> شیرخشت AREOO-E4207	زردی اطفال (شیره) ۵۴/۵	۱۱ ۴/۶
	پیاز - اندام هوایی		۰/۰۱۲		قسمت‌های مختلف		۰/۰۲۵
	Alliaceae		۰/۰۴۱		Rosaceae		۰/۰۸۹
۳۷	<i>Elaeagnus angustifolia</i> سنجد AREOO-E12560	پوکی استخوان ۳۰ تورم مفاصل ۳۰ معالجه واریس ۳۰	۱۱ ٪۴/۶	۳۸	<i>Arctium minus</i> بابا آدم - فیل گوشه AREOO-E11398	رفع روماتیسم ۴۰ رفع درد مفاصل ۲۵	۱۱ ۴/۶
	میوه - برگ - گل		۰/۰۰۷		برگ - ریشه - دانه		۰/۰۳۷
	Elaeagnaceae		۰/۰۰۷		Compositae		۰/۱۷
۳۹	<i>Malus orientalis</i> سیب معمولی AREOO-E2243	تب بر ۴۱/۷	۱۰ ۴/۲	۴۰	<i>Avena sativa</i> جو دوسر ASU-73932	کاهش قند ۳۰ تب بر ۳۰ زردی غیر عفونی ۳۰	۱۰ ۴/۲
	میوه - پوست درخت - برگ		۰/۰۱۶		دانه - سبوس جو		۰/۰۷۵
	Rosaceae		۰/۰۸۹		Poaceae		۰/۰۳۳

ادامه جدول ۱. گیاهان دارویی مورد استفاده در منطقه اجرا با ذکر شاخص‌های تناوب استناد، ارزش گیاه و خانواده آن

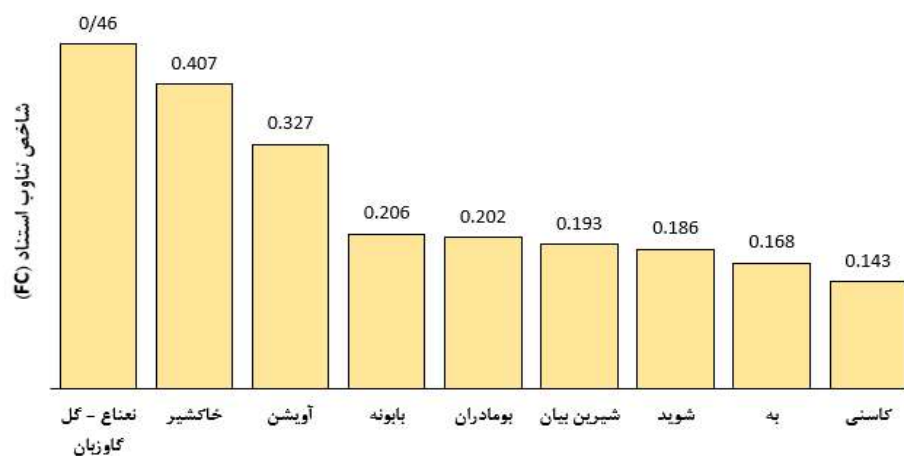
ردیف	نام علمی نام محلی کد هرباریومی	کاربردهای مستند گیاه (بیش از ۳ گزارش) ٪	تعداد گزارش تناوب استناد به استفاده (FC) ارزش استفاده ارزش استفاده (UV)	ردیف	نام علمی نام محلی کد هرباریومی	کاربردهای مستند گیاه (بیش از ۳ گزارش) ٪	تعداد گزارش تناوب استناد به استفاده (FC) ارزش استفاده ارزش استفاده (UV)
	اندام مورد استفاده				اندام مورد استفاده		
	خانواده گیاهی				خانواده گیاهی		
۴۱	<i>Coriandrum sativum</i> گشنیز AREOO-E11449	مسکن ۲۵	۹ ۳/۸	۴۲	<i>Raphanus sativus</i> ترب سیاه ASU-19334	سنگ کلیه ۶۲/۵ اختلالات صفرا ۳۷/۵	۸ ۳/۳۶
	میوه - اندام هوایی		۰/۰۰۸		ریشه - برگ - دانه		۰/۰۴۶
	Umbelliferae		۰/۰۲		Cruciferae		۰/۲۵
۴۳	<i>Plantago psyllium</i> اسفرزه AREOO-E4478	نرم‌کننده سینه ۳۷/۵ پیوست ۳۷/۵	۸ ۳/۳۶	۴۴	<i>Calendula persica</i> گل همیشه‌بهار AREOO-E9524	رفع تورم و لخته در سیاهرگ ۳۷/۵ زخم پا ۳۷/۵	۷ ۲/۹
	دانه		۰/۰۳۷		کاپیتول - گلبرگ خشک		۰/۰۳۷
۴۵	<i>Zea mays</i> ذرت ASU-251547	کاکل برای سنگ کلیه ۴۰	۷ ۲/۹	۴۶	<i>Tribulus terrestris</i> خارخاسک - هوروا AREOO-E1406	رفع سنگ کلیه و مثانه ۴۲/۸ سردمزاجی ۴۲/۸	۷ ۲/۹
	کاکل ذرت (خامه گل) - روغن دانه		۰/۰۱۲		ریشه - میوه - برگ		۰/۰۳۷
	Poaceae		۰/۰۳۳		Zygophyllaceae		۰/۰۳۷
۴۷	<i>Aloe perfolata</i> صبرزد - آلوئه‌ورا	ضدجوش ۵۰	۶ ۲/۵	۴۸	<i>Alyssum bracteatum</i> قدومه AREOO-E8379	نرم کردن سینه ۵۰ سرماخوردگی ۵۰	۶ ۲/۵
	برگ		۰/۰۱۲		دانه		۰/۰۳۷
	Liliaceae		۰/۰۱۲		Cruciferae		۰/۲۵
۴۹	<i>Apium graveolens</i> کرفس ASU-25072	رفع درد روماتیسمی ۵۰	۶ ۲/۵	۵۰	<i>Cannabis sativa</i> شاهدانه AREOO-E12414	درد عصبی ۵۰	۶ ۲/۵
	دانه - برگ - ساقه		۰/۰۱۲		اندام هوایی - دانه		۰/۰۱۲
	Umbelliferae		۰/۰۲		Cannabaceae		۰/۰۱۲
۵۱	<i>Alhagi camelorum</i> خارشتر - ترنجبین AREOO-E13115	دل درد ۵۰	۶ ۲/۵	۵۲	<i>Oryza sativa</i> برنج ASU-253642	رفع کمبود ویتامین ب۶	۵ ۲/۱
	مان - عرق		۰/۰۱۲		سیوس		۰/۰۱۲
	Fabaceae		۰/۰۱۲		Poaceae		۰/۰۳۳

ادامه جدول ۱. گیاهان دارویی مورد استفاده در منطقه اجرا با ذکر شاخص‌های تناوب استاندارد، ارزش گیاه و خانواده آن

ردیف	نام علمی نام محلی کد هرباریومی	کاربردهای مستند گیاه (بیش از ۳ گزارش) %	تعداد گزارش تناوب استاندارد به استفاده (FC)	ردیف	نام علمی نام محلی کد هرباریومی	کاربردهای مستند گیاه (بیش از ۳ گزارش) %	تعداد گزارش تناوب استاندارد به استفاده (FC)
	اندام مورد استفاده		ارزش استفاده		اندام مورد استفاده		ارزش استفاده
	خانواده گیاهی		ارزش استفاده (UV)		خانواده گیاهی		ارزش استفاده (UV)
۵۳	<i>Rumex crispus</i> ترشک - وارنگ بو AREOO-E654	رفع اسهال ۷۵	۴ ۱/۷	۵۴	<i>Melissa officinalis</i> بادرنجبویه AREOO-E11430	رفع دل‌درد ۵۰ تسکین اعصاب ۵۰	۴ ۱/۷
	ریشه - برگ - میوه		۰/۰۱۲		اندام هوایی - اسانس		۰/۰۲۵
	Polygonaceae		۰/۰۱۲		Labiatae		۰/۱۹
۵۵	<i>Punicas granatum</i> انار AREOO-E4478	ضدکرم ۷۵	۴ ۱/۷	۵۶	<i>Solanum nigrum</i> تاجریزی سیاه AREOO-E1431	مسکن درد دندان ۷۵	۴ ۱/۷
	ریشه - هسته - دانه		۰/۰۱۲		میوه		۰/۰۱۲
	Punicaceae		۰/۰۱۲		Solanaceae		۰/۰۱۲
۵۷	<i>Cerasus vulgaris</i> آلبالو AREOO-E10235	سنگ کلیه ۷۵	۴ ۱/۷	۵۸	<i>Myrtus communis</i> مورد AREOO-E145	آفت دهان ۱۰۰	۳ ۱/۳
	دم گل - میوه		۰/۰۱۲		برگ - اسانس		۰/۰۱۲
	Rosaceae		۰/۰۸۹		Myrtaceae		۰/۰۰۸
۵۹	<i>Satureja laxiflora</i> مرزه AREOO-T 114/010/004	بادشکن ۱۰۰	۳ ۱/۳	۶۰	<i>Malva neglecta</i> پنیرک - گل ماهور AREOO-E10680	رفع گرفتگی صدا ۱۰۰	۳ ۱/۳
	برگ - اندام هوایی - اسانس		۰/۰۱۲		برگ - ریشه - گل		۰/۰۱۲
	Labiatae		۰/۱۹		Malvaceae		۰/۰۵۶
۶۱	<i>Ricinus communis</i> کرچک AREOO-E1025	مسهل ۱۰۰	۳ ۱/۳	۶۲	<i>Tragopogon graminifolius</i> شنگ - آلاله شنگ AREOO-T 124/062/001	ضدانگل ۱۰۰	۳ ۱/۳
	روغن		۰/۰۱۲		برگ - عصاره - گل		۰/۰۱۲
	Euphorbiaceae		۰/۰۱۲		Compositae		۰/۱۲۵

منطقه اجرا جهت رفع نفخ معده ثبت شد و بیشترین کاربرد گیاه گل گاوزبان در زمینه آرام بخشی اعصاب ثبت شد. تعداد ۱۰ منبع داروی گیاهی به ترتیب با بیشترین فراوانی استاندارد به کاربرد در شکل ۱ نشان داده شده است.

بررسی شاخص تناوب استاندارد به استفاده (FC) در منطقه اجرا نشان داد که گیاه نعناع (*Mentha spicata* L.) و گل گاوزبان (*Echium amaenum* Fisch.) بیشترین تناوب استاندارد به استفاده (FC) را داشتند. بیشترین کاربرد گیاه نعناع در

شکل ۱. شاخص تناوب استاندارد (FC) به استفاده ۱۰ اولویت داروی گیاهی مورد استفاده در شهرستان مبارکه

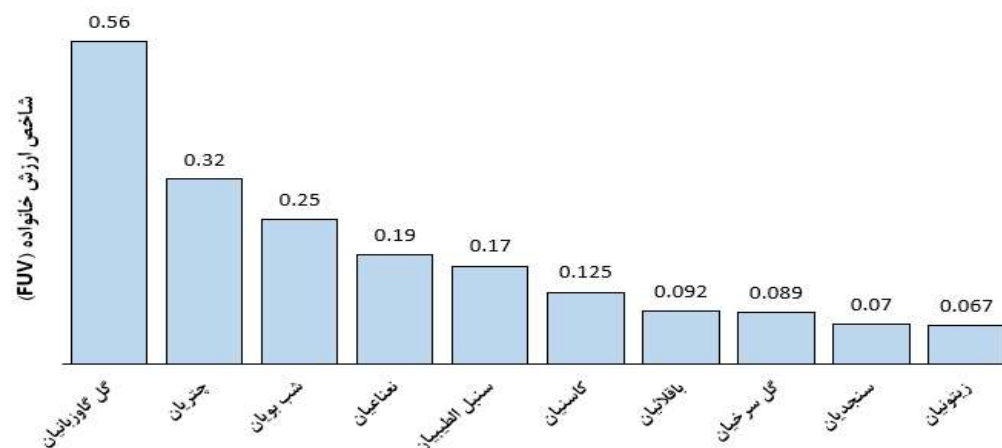
(*Echium amaenum* Fisch.) بیشترین ارزش استفاده را در بین گیاهان دارویی منطقه داشتند. تعداد ۱۰ اولویت گیاه دارویی براساس ارزش استفاده در شکل ۲ نشان داده شده است.

بررسی شاخص ارزش مصرف (UV) در منطقه اجرا نشان داد که گونه های گیاه دارویی خاکشیر (*Descurainia sophia* L.)، آویشن (*Thymus vulgaris* L.) و گل گاوزبان

شکل ۲. شاخص ارزش (UV) ۱۰ اولویت گیاه دارویی مورد استفاده در شهرستان مبارکه

نتایج بررسی ارزش خانواده‌های گیاهان دارویی مورد استفاده در منطقه اجرا (FUV) نشان داد که خانواده گاوزبانیان (Boraginaceae)، چتریان (Apiaceae)، شب‌بوین (Santalaceae) و نعنائیان (Labiatae) به ترتیب بیشترین ارزش (FUV) را در بین خانواده‌های گیاهی مورد استفاده در منطقه داشتند (شکل ۳).

شکل ۳. شاخص ارزش خانواده (FUV) ۱۰ اولویت گیاه دارویی مورد استفاده در شهرستان مبارکه

نسبت به افراد بی‌سواد داشتند، اما سطح مختلف تحصیلات (دیپلم به بالا) بر سطح شناخت از داروهای گیاهی اثر معنی‌دار نشان نداد و این بیانگر عدم پیگیری دانش طب سنتی قشر تحصیل‌کرده با افزایش سطح علمی داشت که نیازمند فرهنگ‌سازی و تبلیغات بیشتر جهت ترغیب بیشتر افراد تحصیل‌کرده است.

اختلاف معنی‌داری بین شهرنشینی و روستائینی بر میزان آشنایی با طب سنتی وجود داشت که می‌تواند ناشی از گسترش تعداد عطاری‌ها و عرضه‌کنندگان سنتی در شهرها و بالابودن درصد باسوادان در مناطق شهری باشد. به‌طوری‌که درصد باسوادی در منطقه اجرا در بین مصاحبه‌شونده‌ها ۸۸ درصد، درحالی‌که در مناطق روستایی ۷۱/۲ درصد بود.

بررسی‌ها نشان داد بیشترین نحوه کسب اطلاعات در خصوص گیاهان دارویی در شهرها از طریق مطالعه کتب است (۳۶/۴ درصد) درحالی‌که در روستاها از طریق عطاری‌ها (۴۱/۱ درصد) بود که این می‌تواند ناشی از رشد سواد در شهرها نسبت به روستاها باشد. کسب اطلاعات به‌طور سنتی در مناطق روستایی درصد بیشتری نسبت به مناطق شهری داشت. بررسی نحوه کسب اطلاعات در بین خانوارها در کل منطقه نشان داد

نتایج بررسی ارزش خانواده‌های گیاهان دارویی مورد استفاده در منطقه اجرا (FUV) نشان داد که خانواده گاوزبانیان (Boraginaceae)، چتریان (Apiaceae)، شب‌بوین (Santalaceae) و نعنائیان (Labiatae) به ترتیب بیشترین ارزش (FUV) را در بین خانواده‌های گیاهی مورد استفاده در منطقه داشتند (شکل ۳).

نتایج بررسی عرضه ۴۰ اولویت فروش داروی گیاهی توسط عطاری‌های منطقه اجرا نشان داد که برخی از منابع این داروها مانند گل‌گاوزبان، نعناع، آویشن، خاکشیر، سنبل‌الطیب و ... از ارزش فروش بالایی برخوردارند که بیانگر استقبال بالای آنها بود و برخی از ارزش فروش کمتری برخوردارند که بیانگر استقبال و ارزش کمتر آنها جهت عرضه بود. بیش از ۸۵ درصد گیاهان عرضه‌شده در عطاری‌ها قابلیت جمع‌آوری به‌صورت خودرو یا کشت‌شده در منطقه را داشتند. تعداد ۱۵ گونه گیاهی مانند بومادران، آویشن، سنبل‌الطیب و ... بیشترین عرضه را در تمامی عطاری‌های مورد مطالعه داشتند (جدول ۲).

در بررسی برخی شاخص‌های مؤثر بر دانش استفاده از داروهای گیاهی منطقه اجرا، اختلاف معنی‌داری بین جنسیت و میزان آشنایی با داروهای گیاهی در مناطق شهری مشاهده نشد، اما در مناطق روستایی خانم‌ها در حد معنی‌داری آشنایی بیشتری با داروهای گیاهی نسبت به آقایان داشتند. اختلاف معنی‌داری در بین گروه‌های سنی بالای ۲۵ سال در زمینه دانش کاربرد داروهای گیاهی در منطقه مشاهده نشد. اختلاف معنی‌داری بین افراد باسواد و بی‌سواد در مقدار آشنایی با طب سنتی مشاهده شد؛ هرچند افراد باسواد سطح دانشی بالاتری

جدول ۲. ارزش فروش منابع گیاهی مورد استفاده در داروهای گیاهی در عطاری‌های شهرستان مبارکه

ردیف	نام گیاه دارویی	استناد به ارزش فروش در عطاری‌ها	ردیف	نام گیاه دارویی	استناد به ارزش فروش در عطاری‌ها	ردیف	نام گیاه دارویی	استناد به ارزش فروش در عطاری‌ها
۱	بومادران ✓	۱	۲۳	سیاه‌دانه ✓	۰/۶	۴۵	سیر ✓	۰/۴
۲	آویشن ✓	۱	۲۴	شوید ✓	۰/۶	۴۶	نسترن ✓	۰/۴
۳	سنبل‌الطیب	۱	۲۵	اسفرزه ✓	۰/۶	۴۷	علف چای ✓	۰/۴
۴	خاکشیر ✓	۱	۲۶	گل محمدی ✓	۰/۶	۴۸	بهارنارنج	۰/۴
۵	گل‌گاوزبان ✓	۱	۲۷	ریحان ✓	۰/۶	۴۹	اسفناج ✓	۰/۴
۶	نعناع ✓	۱	۲۸	بیدمشک	۰/۵	۵۰	خولنجان	۰/۴
۷	بابونه ✓	۱	۲۹	اسطوخودوس ✓	۰/۵	۵۱	شاه‌تره ✓	۰/۴
۸	کاسنی ✓	۱	۳۰	بنفشه ✓	۰/۵	۵۲	ترشک ✓	۰/۳
۹	به ✓	۱	۳۱	برگ بو	۰/۵	۵۳	گل‌گندم ✓	۰/۳
۱۰	گشنیز ✓	۱	۳۲	بادرنجبویه ✓	۰/۵	۵۴	سماق	۰/۳
۱۱	پونه ✓	۱	۳۳	خارشتر ✓	۰/۵	۵۵	انار ✓	۰/۳
۱۲	عناّب	۱	۳۴	بید ✓	۰/۴	۵۶	صبرزد ✓	۰/۳
۱۳	زیره سبز ✓	۱	۳۵	شیرخشت ✓	۰/۴	۵۷	کرچک ✓	۰/۳
۱۴	زیره سیاه ✓	۱	۳۶	همیشه بهار ✓	۰/۴	۵۸	فلومیس	۰/۳
۱۵	شیرین بیان ✓	۱	۳۷	ذرت ✓	۰/۴	۵۹	بادرنجبویه ✓	۰/۳
۱۶	ختمی ✓	۰/۹	۳۸	پرسیاوش	۰/۴	۶۰	گردو ✓	۰/۳
۱۷	قدومه ✓	۰/۹	۳۹	زیتون ✓	۰/۴	۶۱	گلپوره ✓	۰/۳
۱۸	رزماری ✓	۰/۸	۴۰	خارخاسک ✓	۰/۴	۶۲	عروسک پشت پرده ✓	۰/۳
۱۹	زنجبیل	۰/۸	۴۱	افستین ✓	۰/۴	۶۳	جعفری ✓	۰/۳
۲۰	شنبلله ✓	۰/۸	۴۲	تاجریزی ✓	۰/۴	۶۴	شقایق ✓	۰/۳
۲۱	مریم‌گلی ✓	۰/۷	۴۳	مورد ✓	۰/۴	۶۵	شاهدانه ✓	۰/۳
۲۲	بارهنگ ✓	۰/۷	۴۴	مرزه ✓	۰/۴	۶۶	بابا آدم	۰/۳

۷: قابلیت جمع‌آوری به صورت خودرو یا کشت‌شده در منطقه اجرا

از این طریق کسب اطلاعات می‌کنند و تجویز درست در این راستا بسیار حائز اهمیت است.

بررسی‌ها نشان داد بیشترین عقیده و تمایل خانوارهای شهری و روستایی در خصوص تهیه گیاهان دارویی از عطاری به ترتیب با فراوانی ۵۵/۸ درصد و در روستاها ۶۴/۴ درصد بود که این تمایل در مناطق روستایی بیش از مناطق شهری بود.

که اولویت اول خانواده‌های منطقه جهت کسب اطلاع از طریق مطالعه کتب گیاهان دارویی با فراوانی ۳۱/۵ درصد، در اولویت بعد از طریق عطاری ۳۰/۳ درصد، به طور سنتی ۲۸/۲ درصد و در اولویت آخر پزشک یا داروساز با فراوانی ۱۰/۱ درصد بود. این مسئله نقش نظارتی بر عرضه‌کنندگان سنتی را بیش از پیش مشخص می‌کند به طوری که یک‌سوم خانواده‌های مورد بررسی

خانواده‌های منطقه بیشتر از طریق عطاری (۵۸/۴ درصد) داروها را تهیه می‌کردند و این تمایل جهت تهیه از طریق داروخانه (۳۷/۸ درصد) و از طریق خانگی (۳/۸ درصد) کمتر بود و تمایلی به تهیه از طریق سوپرمارکت وجود نداشت. این مسئله نقش نظارتی بر عرضه‌کنندگان سنتی را بیش از پیش مشخص می‌کند به‌طوری‌که بیش از نیمی از خانوار منطقه تمایل به تهیه گیاهان دارویی از طریق عطاری داشتند.

بررسی‌ها نشان داد خانواده‌های منطقه شهری در خصوص اینکه برخی از گیاهان دارویی می‌توانند سمی باشند اطلاعات بهتری نسبت به خانوارهای منطقه روستایی داشتند و در کل منطقه ۴۶/۲ درصد خانواده‌ها از سمی‌بودن برخی گیاهان اطلاع داشتند و ۴۰/۳ درصد اطلاعی در این مورد نداشتند. مقدار ۱۳/۴ درصد هم عقیده داشتند گیاهان دارویی سمیتی ندارند که این می‌تواند خطراتی برای این مصرف‌کنندگان به همراه داشته باشد. بررسی‌ها نشان داد خانواده‌های منطقه شهری در خصوص اینکه برخی از گیاهان دارویی می‌توانند عوارضی به همراه داشته باشند اطلاعات بهتری نسبت به خانوارهای منطقه روستایی داشتند و در کل منطقه ۴۳/۳ درصد خانوارها از داشتن عوارض برخی گیاهان اطلاع داشتند و ۳۹/۵ درصد اطلاعی در این مورد نداشتند. مقدار ۱۷/۲ درصد هم عقیده داشتند گیاهان دارویی عوارضی ندارند که این می‌تواند خطراتی برای این مصرف‌کنندگان به همراه داشته باشد. بررسی‌ها نشان داد خانوارهای مناطق شهری و روستایی تمایل زیادی برای استفاده از داروهای گیاهی نسبت به داروهای شیمیایی دارند و این تمایل در روستاها (۹۳/۲ درصد) بیش از شهرها (۸۸/۵ درصد) بود. هزینه‌های داروهای شیمیایی، دسترسی کمتر به امکانات پزشکی، تمایل بیشتر به حفظ فرهنگ نسل‌های قبلی، دسترسی بهتر به گیاهان دارویی و ... ازجمله این دلایل می‌تواند باشد. بررسی‌ها نشان داد خانواده‌های شهری اعتقاد بیشتری به نظارت عرضه گیاهان دارویی توسط پزشک و داروساز داشتند. در کل منطقه در حدود ۸۵ درصد اعتقاد به نظارت بر عرضه داروهای گیاهی داشتند و ۱۵ درصد اعتقادی به نظارت بر عرضه داروهای

گیاهی نداشتند که شاید به ضعف دانشی این افراد از عوارض برخی از گیاهان دارویی یا سمیت برخی از آنها مربوط است.

بحث و نتیجه‌گیری:

بررسی‌ها نشان داد ۶۲ گونه گیاهی مورداستناد در طب سنتی ساکنان با حداقل ۳ گزارش از کاربرد مشترک، قابلیت جمع‌آوری در منطقه اجرا را دارند. بیشترین تعداد گونه‌های دارویی مورد استفاده در شهرستان اجرا متعلق به خانواده نعناعیان (*Labiatae*) و به‌منظور رفع مشکلات گوارشی بود. نعناع (*Mentha spicata* L.) و گل گاوزبان (*Echium amaenum* Fisch. بیشترین تناوب استناد به استفاده را داشتند. خانواده گاوزبانیان (*Boraginaceae*)، چتریان (*Apiaceae*)، شب‌بوین (*Brassicaceae*) و نعناعیان (*Labiatae*) به‌ترتیب بیشترین ارزش را در بین خانواده‌های گیاهی مورد استفاده در منطقه داشتند. مطالعات انجام‌شده در استان محل اجرا، نشان‌دهنده مشترکات فرهنگی در خصوص استفاده از گونه‌های گیاهی بود که به برخی از این پژوهش‌ها اشاره می‌شود:

گونه‌های گیاهی نظنز و کاشان در استان اصفهان توسط عباسی و همکاران بررسی شدند. ۶۵ گونه دارویی در این تحقیق معرفی گردید. خانواده‌های نعناعیان (*Labiatae*) و چتریان (*Apiaceae*) بیشترین فراوانی مصرف را داشتند (۱۰). تحقیق جاری به لحاظ تنوع گونه‌ای و معرفی خانواده‌های پرمصرف با پژوهش اتنوبوتانیکی انجام‌شده در شهر نظنز و کاشان هم‌خوانی داشت. این مسئله می‌تواند بیانگر مشترکات فرهنگی و پوشش گیاهی مشابه در مناطق مورد مطالعه در این پژوهش‌ها باشد.

در تحقیقی در زمینه جمع‌آوری و شناخت کاربردهای گیاهان دارویی مردم مبارکه توسط مردانی‌نژاد و همکاران به ۲۶ کاربرد مختلف از گیاهان دارویی در منطقه اشاره شد و بیشترین کاربرد جهت رفع مشکلات گوارشی گزارش گردید. ازجمله کاربردهای دیگر این گیاهان جهت سرماخوردگی، کاهش قند خون، کاهش چربی و ضد درد بود (۱۱). در تحقیقی در مورد بررسی گیاهان دارویی در اردستان اصفهان ۱۲۰ گونه

دارویی معرفی شد که خانواده‌های چتریان (Apiaceae) و باقلاییان (Fabaceae) بیشترین کاربرد را داشتند (۱۲). اولویت‌های خانواده‌های اشاره‌شده در این پژوهش با تحقیق انجام‌شده هم‌خوانی داشت به‌طوری‌که خانواده چتریان دومین ارزش و خانواده باقلاییان هفتمین جایگاه ارزشی را در بین خانواده‌های گیاهی منطقه اجرا به خود اختصاص داده بودند. پژوهش اتنوبوتانی انجام‌شده در شهرستان فریدون‌شهر، از ۱۲۷ گونه گیاهی شناخته‌شده در حدود ۶۰ گونه به‌عنوان گیاه دارویی معرفی شد که پرمصرف‌ترین آنها به خانواده‌های چتریان (Apiaceae) و باقلاییان (Fabaceae) متعلق بود (۱۳). تنوع گونه‌ای تحقیق انجام‌شده و اولویت‌های خانواده‌های اشاره‌شده در این پژوهش با تحقیق حاضر هم‌خوانی داشت. پژوهش‌های داروشناسی بومی انجام‌شده در استان اصفهان، حاکی از اشتراکات فرهنگی در کاربرد گونه‌های گیاهی و ارزش خانواده‌های آنها با پژوهش حاضر داشت. مطالعات انجام‌شده در سایر استان‌ها، نشان‌دهنده مشترکات فرهنگی در خصوص استفاده از گونه‌های گیاهی بود که به برخی از این پژوهش‌ها اشاره می‌شود:

در مطالعه اتنوبوتانیکی گیاهان دارویی منطقه سیستان ۳۰ گونه متعلق به ۲۲ خانواده گیاهی شناسایی شد. تنوع گونه‌های مورد استفاده در منطقه سیستان کمتر از منطقه مورد مطالعه در این تحقیق بود. بیشترین گونه مورد استفاده در پژوهش متعلق به چتریان (Apiaceae) بود. در تحقیق انجام‌شده تیره چتریان در اولویت دوم بیشترین ارزش را در بین خانواده‌های گیاهی منطقه داشت و این بیانگر اهمیت گونه‌های این خانواده در منطقه سیستان و تحقیق انجام‌شده بود (۱۴).

در مطالعه اتنوبوتانی برخی از گیاهان منطقه بلوچستان، ۲۰ گونه گیاهی متعلق به ۱۸ خانواده بررسی شد. بیشترین کاربرد دارویی گونه‌های مورد بررسی در این منطقه در درمان بیماری‌های گوارشی بود که متعلق به خانواده چتریان بود. این پژوهش هم به‌جهت بیشترین کاربرد و هم از حیث ارزش خانواده با تحقیق حاضر هم‌خوانی داشت (۱۵).

در پژوهش اتنوبوتانی گیاهان دارویی شهرستان سیرجان استان کرمان ۷۹ گونه گیاهی شناسایی شد. بیشترین گونه‌های

دارویی متعلق به خانواده‌های نعنائیان و چتریان گزارش شد. تنوع گونه‌ای شهرستان سیرجان نزدیک به منطقه مورد مطالعه بود و نعنائیان (Labiatae) و چتریان (Apiaceae) در هر دو منطقه از ارزش مصرف بالایی برخوردار بودند (۱۶).

در بررسی اتنوبوتانیکی گیاهان دارویی شهرستان آباد ۷۹ گونه دارویی متعلق به ۲۸ خانواده شناسایی شد. خانواده‌های کاسنیان (Compositae)، نعنائیان (Labiatae) و چتریان (Apiaceae) بیشترین فراوانی مصرف را داشتند. تنوع گونه‌ای شهرستان آباد نزدیک به منطقه مورد مطالعه بود و خانواده‌های کاسنیان (Compositae)، نعنائیان (Labiatae) و چتریان (Apiaceae) در منطقه مورد مطالعه جزو اولویت‌های مصرف بود (۱۷).

در بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی منطقه جنوب کرمان ۲۵۱ گونه گیاهی متعلق به ۶۳ خانواده گیاهی کاسنیان (Compositae)، نعنائیان (Labiatae) و چتریان (Apiaceae) بیشترین فراوانی مصرف را داشتند. تنوع گونه‌ای جنوب کرمان بیشتر از منطقه مورد مطالعه بود و خانواده‌های نعنائیان، کاسنیان و چتریان در منطقه مورد مطالعه مانند پژوهش انجام‌شده جزو اولویت‌های مصرف بود (۱۸).

در پژوهش اتنوفارماکولوژی گیاهان دارویی شرق خوزستان از ۱۷۴ گونه گیاه دارویی متعلق به ۶۵ خانواده گیاهی، خانواده‌های کاسنیان (Asteraceae) با ۲۲ گونه، نعنائیان (Labiatae) با ۲۰ گونه، چتریان (Apiaceae) با ۱۹ گونه و باقلاییان (Fabaceae) با ۱۶ گونه بیشترین کاربرد را داشتند (۱۹). تنوع گیاهان دارویی مورد استفاده در شرق خوزستان بیشتر از منطقه مورد مطالعه بود. تیره نعنائیان در هر تحقیق از ارزش بالایی برخوردار می‌باشد.

در پژوهش بررسی اتنوبوتانی منتخبی از گیاهان استان کهگیلویه و بویراحمد ۷۰ گونه گیاه دارویی متعلق به ۳۰ خانواده گزارش شد. خانواده نعنائیان (Labiatae)، چتریان (Apiaceae)، گل‌سرخیان (Rosaceae) و باقلاییان (Fabaceae) بیشترین کاربرد را داشتند. خانواده‌های معرفی‌شده جزو اولویت‌های مصرف در تحقیق حاضر بودند (۲۰).

(Rosaceae) در منطقه اجرا جزو اولویت‌های مورد استفاده بود (۲۴).

در مطالعه‌ای که جهت شناسایی گیاهان دارویی ارسباران و مطالعه دانش بومی انجام شد، ۳۰ درصد پوشش گیاهی منطقه ارسباران به‌عنوان گیاه دارویی معرفی شد. تعداد ۶۰ گونه دارویی شناخته‌شده منطقه ارسباران متعلق به ۳۰ خانواده گیاهی بود. در این پژوهش بیشترین خانواده‌های گیاهی مورد استفاده در این پژوهش به کاسنیان (Compositae) و نعناعیان (Labiatae) متعلق بود. پژوهش انجام‌شده در منطقه ارسباران از نظر تنوع گونه‌ای و اولویت‌های مصرف مشابه تحقیق حاضر بود (۲۵).

در بخش بررسی عوامل مؤثر بر دانش استفاده از داروهای گیاهی جمع‌بندی کلی نشان داد که ۹۰ درصد مصاحبه‌کنندگان به استفاده از داروهای گیاهی در مقایسه با داروهای شیمیایی تمایل داشتند. در تحقیقات گل شادی و همکاران (۲۶) به اقبال بیشتر مصرف داروهای گیاهی نسبت به شیمیایی نیز تأکید شده بود. تأثیرگذاری عرضه‌کنندگان سنتی بر فرهنگ استفاده از داروهای گیاهی در شهرستان بسیار چشمگیر بود. به دلیل اطلاعات نه‌چندان مناسب ساکنان به‌خصوص روستاییان از عوارض و خطرات احتمالی داروهای گیاهی، افزایش سطح آگاهی در این زمینه بسیار مشهود است. نظارت بیشتر بر عرضه‌کنندگان سنتی به دلیل نقش مهم آنها در فرهنگ استفاده از گیاهان دارویی کاملاً ضروری به نظر می‌رسد. چه‌بسا به دلیل توصیه غلط و تأثیرپذیری ساکنان عوارض جبران‌ناپذیری رخ دهد. بررسی میدانی ویژگی‌های حرفه‌ای و سطح دانش عرضه‌کنندگان گیاهان دارویی کرمانشاه نشان داد که اکثریت توزیع‌کنندگان سنتی از سطح دانش متوسطی برخوردار بودند و بیش از نیمی از توزیع‌کنندگان تحصیلات دانشگاهی نداشتند. گل گاوزبان، نعناع، سنبل‌الطیب، زنجبیل، بابونه، کاسنی بیشترین فروش را داشتند (۲۷). مطالعه میدانی مقدار مصرف گیاهان دارویی و تعیین سطح دانش و ویژگی حرفه‌ای ۲۰ عرضه‌کننده داروهای گیاهی در سنجند نشان داد که توزیع‌کنندگان سنتی در این منطقه از سطح دانش متوسطی

در پژوهش کاربردهای اتنوبوتانیکی گیاهان شهرستان سقز در استان کردستان، ۷۲ گونه گیاهی دارویی متعلق به ۳۲ خانواده گیاهی شناسایی شد. نعناعیان (Labiatae) با ۱۶ گونه، چتریان (Apiaceae) با ۶ گونه و کاسنیان (Asteraceae) با ۵ گونه بیشترین کاربرد را داشتند (۲۱). تنوع گونه‌ای شهرستان سقز نزدیک به منطقه مورد مطالعه بود و نعناعیان (Labiatae) و چتریان (Apiaceae) در هر دو منطقه از ارزش مصرف بالایی برخوردار بودند.

در مطالعه اتنوبوتانی گیاهان دارویی استان ایلام، ۱۳۸ گونه گیاهی متعلق به ۱۲۱ جنس گیاهی شناسایی شد. بیشترین گونه‌های مصرفی متعلق به خانواده‌های نعناعیان (Labiatae)، چتریان (Apiaceae)، گل‌سرخیان (Rosaceae)، پروانه‌آسایان (Papilionaceae) و شب‌بویان (Brassicaceae) بود (۲۲). تنوع گونه‌ای استان ایلام بیش از منطقه مورد مطالعه بود و خانواده‌های معرفی‌شده در این تحقیق مانند پژوهش حاضر جزو اولویت‌های مصرف بودند.

در مطالعه اتنوبوتانیکی گیاهان دارویی شهرستان مریوان ۴۰ گونه گیاه دارویی متعلق به ۱۳ خانواده شناسایی شد. کاسنیان (Asteraceae) با ۸ گونه و نعناعیان (Labiatae) با ۷ گونه بیشترین کاربرد را داشتند. بیشترین زمینه استفاده داروهای گیاهی، در زمینه گوارشی گزارش شد (۲۳). تنوع گونه‌های مورد استفاده در شهرستان مریوان کمتر از منطقه مورد مطالعه در تحقیق حاضر بود. در هر دو منطقه خانواده‌های گیاهی معرفی‌شده از جایگاه مصرفی بالایی برخوردار بودند و زمینه‌های مصرف آنها هم شباهت داشتند.

در مطالعه گیاه‌مردم‌نگاری منطقه نمارستان شهرستان آمل در استان مازندران از ۱۱۹ گونه گیاهی شناخته‌شده ۷۴ گونه متعلق به ۳۴ خانواده به‌عنوان گیاه دارویی معرفی شد. خانواده‌های کاسنیان (Compositae)، نعناعیان (Labiatae) و گل‌سرخیان (Rosaceae) به عنوان بیشترین گونه‌های مورد استفاده معرفی شد. تنوع گونه‌ای منطقه نمارستان شهرستان آمل نزدیک به منطقه اجرا بود. خانواده‌های کاسنیان (Compositae)، نعناعیان (Labiatae) و گل‌سرخیان

برخوردارند و ۷۵ درصد آنها تحصیلات دانشگاهی ندارند. گل گاوزبان، نعناع، آویشن، خاکشیر، سنبل الطیب، شوید، پونه و دارچین فروش بیشتری داشتند که بیانگر استقبال بالای آنها در منطقه بود (۲۸). اشتراکات فرهنگی در مصرف گیاهان دارویی مناطق ذکرشده با تحقیق حاضر محسوس بود. مقایسه اطلاعات گیاهان دارویی افراد بومی و عطاران شهرستان دره شهر ایلام نشان داد که گیاهان خاکشیر، نعناع، کاسنی، آویشن، ختمی، بابونه در منطقه فروش بالایی داشتند (۲۹). وضعیت مشابهی از لحاظ استقبال این گیاهان در منطقه اجرا مشاهده شد. خانواده‌های نعناعیان، کاسنیان و چتریان بیشترین کاربرد را در دره شهر ایلام داشتند که خانواده‌های معرفی شده جزو اولویت‌های مصرف در منطقه اجرا بود. گل شادی و همکاران طی بررسی اعتقاد و عملکرد نسبت به داروهای گیاهی شهر اصفهان آگاهی مردان را ضعیف تا متوسط و آگاهی جامعه زنان را خوب ارزیابی کردند و به عدم اختلاف معنی‌دار بین سطح اطلاعاتی گروه‌های سنی مختلف بالای ۲۰ سال اشاره کردند که با نتایج حاصل از این تحقیق هم‌خوانی داشت (۲۶). زنان وقت بیشتری برای بحث و تبادل نظر با اطرافیان و افراد فامیل برای کسب اطلاعات در این زمینه صرف می‌کنند، اما مردان به دلیل گرفتاری‌های شغلی بیشتر وقتشان را صرف مشکلات اقتصادی و رفع آنها می‌کنند و همین مسئله سبب اطلاع بیشتر از کاربرد داروهای گیاهی در جامعه زنان است.

بررسی‌های کلی پژوهش نشان می‌دهد طبق سایر تحقیقات انجام شده نزدیک به ۲۰۰ گونه از گیاهان دارویی شناخته شده مصرف عام در کشور دارند و ۳۰۰ تا ۴۰۰ گونه از گیاهان دارویی در طب سنتی تجویز می‌شوند (۵)، مطالعات داروشناسی بومی در این تحقیق در استان محل اجرا و برخی از

استان‌ها نشان داد که اشتراکات فرهنگی زیادی در فراوانی و حتی نوع کاربرد گونه‌های گیاهی متعلق به خانواده‌های نعناعیان (Labiatae)، کاسنیان (Compositae)، چتریان (Apiaceae)، گل‌سرخیان (Rosaceae) و باقلائیان (Fabaceae) در کشور وجود دارد. هرچند برخی از گیاهان دارویی در مناطق مختلف با اسامی بومی شناخته می‌شوند، اما بررسی نام علمی و نوع کاربرد آنها بیانگر این مشترکات فرهنگی در مناطق مختلف بود. مناطق روستایی اقبال‌بتری به گیاهان دارویی نسبت به مناطق شهری داشتند. عرضه‌کنندگان سنتی نقش مهمی در فرهنگ و ترویج مصرف گیاهان دارویی داشتند که نیازمندی به نظارت جدی بر فعالیت آنها و افزایش سطح آگاهی آنها احساس می‌شد. نعناع و گل گاوزبان بیشترین گزارش مصرف را در منطقه داشتند. بیشترین کاربرد گیاه نعناع در جهت رفع نفخ معده و بیشترین کاربرد گیاه گل گاوزبان در زمینه آرام‌بخشی اعصاب ثبت شد. نیاز پیگیری علت فراوانی مشکلات گوارشی و عصبی در منطقه اجرا در تحقیقات آتی محسوس بود. تهیه محصولات شرکتی داروهای گیاهی از طریق داروخانه‌ها چندان در فرهنگ ساکنان چشمگیر نبود و نیاز به تبلیغات و فرهنگ‌سازی بیشتری در این زمینه محسوس بود.

تضاد منافع:

در این مقاله تضاد منافی برای گزارش وجود ندارد.

حمایت مالی:

این مقاله توسط دانشگاه آزاد اسلامی واحد مبارکه تأمین اعتبار شده است. بدین وسیله از زحمات حوزه پژوهشی آن واحد قدردانی می‌شود.

References:

1. Ziai A. Traditional herbal medicine. *Journal of Medicinal Plants*. 2002 May 10;1(2):43-52.
2. Khademi S, Mardaninezhad SH. Evaluation of the antioxidant activity of some rosaceae plants as an alternative to the synthetic antioxidants in food industry. *Journal of Food Technology and Nutrition*. 2015;12(2):33-40
3. Mardani-Nejad S, Khavari-Nejad RA, Saadatmand S, Najafi F, Azar PA. Potent antioxidant properties of rolB-transformed *Catharanthus roseus* (L.) G. Don. *Iranian Journal of Pharmaceutical Research: IJPR*. 2016;15(2):537.
4. Hamed A, Zarshenas MM, Sohrabpour M, Zargar A. Herbal medicinal oils in traditional Persian medicine. *Pharmaceutical Biology*. 2013 Sep 1;51(9):1208-18.
5. Condori S, Mehraban A. Medicinal plants and traditional medicine. Second National Conference on Medicinal Plants and Sustainable Agriculture, Islamic Azad University of Zahedan. 2015
6. Mardani-Nejad SH, Barin BK, Sadat Y, Moradshahi A, Pour MV. Vegetative behavior changes and the amount of essential oil of lavender (*Lavandula officinalis*) in response to different amounts of ammonium nitrate. *Iranian Journal of Medicinal and Aromatic Plants*. 2003;19:16-35.
7. Sefidkon F. Extraction and identification of active ingredients of Iranian medicinal and aromatic plants. *Iran Nature*. 2021 Jul 23;6(3):7-35.
8. Mardani-Nejad S, Vazirpour M. Ethno-botany of medicinal plants by Mobarakeh's people (Isfahan). *Journal of Medicinal Herbs*. 2012 Aug 1;3(2):111-26.
9. Zargar A, Raeis Dana A, Amin Gh. A guide to research and publication in ethnopharmacology. Tehran: Iranian Teb; 2017. P:102. [In Persian].
10. Abbasi S, Afsharzadeh S, Mohajeri A. Ethnobotanical study of medicinal plants in Natanz region (Kashan), Iran. *Journal of Medicinal Herbs*. 2012 Nov 1;3(3):147-56.
11. Mardaninejad S, Janghorban M, Vazirpour M. Collection and identification of medicinal plants used by the indigenous people of Mobarakeh (Isfahan), southwestern Iran. *Journal of Medicinal Herbs*. 2013; 4(1): 23-32
12. Haerinasab M, Abbasi S. Ethnobotanical study of medicinal plants and introduction to some poisonous plant species of Ardestan (Isfahan Province). *Journal of Medicinal Plants*. 2019 May 10;18(70):122-43.
13. Zolfaghari B, Sajjadi SE, Bakhshiani M, Nekukhu M. Ethnobotanical study of medicinal plants city Fereydunshahr. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2016;7(3):359-70.
14. Iranmanesh M, Najafi S, Yosefi M. Studies on ethnobotany of important medicinal plants in Sistan. *Journal of Medicinal Herbs*. 2010 Aug 1;1(2):58-65.
15. Didehvar M, Ebadi MT, Hasanbarani M, Rahimi R. Study of indigenous knowledge and traditional uses of some medicinal plants in Baluchestan region of Iran. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2021 Dec 10;12(3):233-46.
16. Sharififar F, Koohpayeh A, Motaghi MM, Amirkhosravi A, Puormohseni Nasab E, Khodashenas M. Study the ethnobotany of medicinal plants in Sirjan, Kerman province, Iran. *Journal of Medicinal Herbs*. 2010 Dec 1;1(3):19-28.
17. Kiasi Y, Forouzeh MR. Ethnobotanical study of the medicinal plants in Abadeh (Case study: Almalicheh rangelands). *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2019 May 10;10(1):71-88.
18. Hosseini SH, Bibak H, Ramezani Qara A. Ethnobotanical study of medicinal plants of the South Kerman. *Eco-Phytochemical Journal of Medicinal Plants*. 2020 May 21;8(1):30-63.
19. Khodayari H, Amani SH, Amiri H. Ethnobotanical study of medicinal plants in different regions of Khuzestan province. *Eco - Phytochemical Journal of Medicinal Plants*. 2015; 2(4): 12-26
20. Forouzeh MR, Heshmati GA, Barani H. Collection and Investigation on ethnobotany of some palants in kohgiloye and Boirahmad province. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2014 Sep 10;5(2):131-9.
21. Derakhshan N, Khatamsaz M, Zolfaghari B. Ethnobotanical uses of plants in the Saghez (Kurdistan, Iran). *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2017 Mar 10;7(4):507-16.
22. Omidi H, Naghdi Badi H, Omidi H, Abbasi N, Ziaei A, Torabi, H. Ethnobotanical studies on medicinal plants of the province Ilam. Summary of Articles of the Third Conference of Medicinal Plants. 2016. P:433.
23. Rostami M, Rostami A, Heydari K. Ethnobotanical study of medicinal plants in Region Marivan and Usage in traditional medicine. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2016 Sep 10;7(2):215-20.
24. Heidari A, Zali SH, Heidari G. Ethnobotanical survey of Namarestagh summer rangelands, Amol (Mazandaran). *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2015 Mar 10;5(4):330-9.
25. Zolfeghari E, Adeli E, Mozafarian V, Babaiy S, Habibi Bibalan G. Identification of Arasbaran medicinal plants and ethnobotanical study of rural people knowledge (Case Study: Arasbaran forest, Mardanaghom watershed). *Iranian Journal of Medicinal and Aromatic Plants Research*. 2012 Oct 22;28(3):534-50.
26. Golshadi I, Ansari R, Asgary S, Sarrafzadegan N, Boshtam M. Familiarizing with using herbal eutracts in Isfahan Province. *Journal of Medicinal Plants*. 2002 May 10;1(2):21-8.
27. Ranjbar Z, Eftekhari Nasab N, Ghorbani Javid M, Khan Ahmadi M, Jafari O. Professional features fields and knowledge of medicinal plants Suppliers in Kermanshah. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2013 Dec 10;4(3):291-9.
28. Fayazipour D, Ghorbani Javid M, Hosseinfard MS. The field study in the use of medicinal plants and to determine knowledge level and professional features of herbal vendors in the Sanandaj city. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2016 Dec 10;7(3):339-48.
29. Yousofvand S, Barani H, Sharifian A. Comparison of medicinal plant knowledge between indigenous people and traditional herbalists in Darreh Shahr county, Ilam province, Iran. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2022;12(4):323-338.

A study of ethnopharmacological knowledge in Mobarakeh township

Shahin Mardani-Nejad^{a*}, Mohamadreza Khosravani Farahani^a

^aDepartment of Science, Mobarakeh Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran

Abstract:

Background and Purpose: Today, it is possible to use native culture to deal with diseases and improve quality of life. Not much study has been conducted in the field of indigenous pharmacology in the city. This research was conducted to investigate sources of used herbal medicines, local name, part used, relative frequency, and value of use of each species as well as the effect of urbanization criteria, literacy level, gender on the culture of using herbal medicines in Mobarakeh township.

Materials and Methods: Using the questionnaire method and sampling of more than one percent of the families of Mobarakeh township (23550), the indicators of frequency of citation of use (FC), use value (UV) and the family use value (FUV) of the used medicinal plants was evaluated.

Results: This research showed that 62 species of plants in the traditional medicine of the implementation area (with at least 3 citations of common use mentioned by the interviewees) could be collected. Mint (*Mentha spicata*) and Borage (*Echium amaenum*) had the highest reports of consumption. Flixweed (*Descurainia sophia*), thyme (*Thymus vulgaris*) and borage (*Echium amaenum*) had the highest use value (UV) among the medicinal plants of the region. Boraginaceae, Apiaceae, Brassicaceae and Labiatae families had the heist values of FUV among the plant families used in the region, in the order given.

Conclusion: During the identification of the city's flora, 85% of the plant species used were obtained from wild or cultivated plants in the region. Traditional suppliers played an important role in the prescription and supply of herbal medicines, and due to the inadequate information of residents about the side effects and harms of these medicines, it seems absolutely necessary to increase the level of awareness and monitoring of herbal medicine stores.

Keywords: Traditional Medicine, Medicinal plants, Ethnopharmacology

Corresponding Author: shmardaninezhad@mau.ac.ir